

„... és leszen csillagfordulás” Ötvenhatos képek a fővárosból

1956. október 23-a keddi napra esett. Reggel még úgy tűnt, hogy semmi különös nem lesz, szokványos volt minden. Felkeltem és vonattal munkába indultam Bicskéről Budapestre. Az Akácfa utcába igyekeztem a cipőboltba, ahol a dekorációs részlegen dolgoztam.

Fél nyole körül a villamosról láttam a fegyvelmetten, katonás rendben a belváros felé menetelő egyetemistákat. A gyülekezési tilalmat a rádió többször is megismételte, de később feloldották. A forradalmi hangulat tovább fokozódott, a diáksághoz akkor már a munkásság is csatlakozott. A munkahelyemen a rádió állandóan szólt, és dolgozóink is hozták a friss híreket: a város különböző pontjain tüntetések vannak, Kossuth-nótákat énekelnek, és jelszavakat skandálnak: „Függetlenség, szabadságot, Ruszkiak haza” stb. A innen-onnan érkező hírekből szépen összeraktuk az eseményeket. A Bem téren tömeggyűlést tartottak, elszavalták a *Talpra magyart*. Egyre nőtt a tüntetők száma. Már két háromezren vonultak a Parlament elé és skandáltak: „Nagy Imrét a kormányba”. Később azért mentek a rádióhoz, hogy a diákok által 16 pontban megfogalmazott követeléseiket olvassák be. A Rádió vezetősége ezt csak erős módosításokkal teljesítette volna. Gerő Ernő, az MDP első titkára rádióbeszédével olajat öntött a tüzre, elutasított minden követelést, azt nacionalista, sovíniszta megnyilvánulásnak tartotta. A tömeg egyre elkeseredettebb lett, betörték az épület kapuját, a bent lévő ÁVH-sok közéjük löttek. Mindkét oldalon többen megsebesültek. A tüntetők akkor jutottak az első fegyverekhez, amikor két megállított mentőautóban megtalálták a rádiót védőknek szánt fegyvereket és löszert. Még ezen a napon megalakult a Forradalmi Karhatalmi Bizottság.

Napközben kimentem újságot venni. Mi a látottak alapján felkelésről beszélünk. Az újságot a mai Népszabadság szerkesztőségénél (akkor Szabad Nép) vásároltam. A levegőben érezni lehetett a feszültséget, de az újság semmi különösöt nem írt, ezért visszamentem a munkahelyemre. Utána egész nap dolgoztunk, a munkát rendesen befejeztük. A nap végén hazautaztam, a vonatok is közlekedtek rendesen.

Másnap, 24-én, mint minden hajnalban bekapcsoltam a rádiót. Megdöbbenve hallottam az erős lövöldözést. Gyorsan kiszaladtam a közeli vasútállomásra, szóltam a szintén bejáró húgomnak, hogy ne utazzon Pestre, mert kitört a forradalom, nagy lövöldözés hallatszik a rádióban.

A továbbiakról a rádióból és ismerősök által hozott hírekből értesültünk. Megalakult a Nemzetőrség, és a főváros különböző pontjain több fegyveres csoport: Corvin-közi, Széna-téri, Baross-téri stb. Katonáságot vezényelték a felkelés letörésére, de többségük azonnal a felkelők mellé állt. Nagy Imre átvette a kormányt.

Október 25-én, csütörtökön a magyar rádió azt közölte hajnalban, hogy teljes rend és nyugalom van Budapesten. Ilyen egyértelmű és megnyugtató felszólításra munkába indultam. A vonat zsúfolt volt. Velünk utazott egy besorozott ÁVH-s kiskatona, akinek fogalma sem volt a történeletről, szabadságra igyekezett. Tudattuk vele, hogy Pesten forradalom van, főleg az ÁVH-sok miatt. Figyelmeztettük, ha nem akar bajba kerülni, vegye le a kalapjáról az ötágú vörös csillagot. Hosszú rábeszélésre megtette.

Munkahelyem a Keleti pályaudvarhoz volt közelebb, de a vonat Kelenföldről nem ment tovább, közölték, hogy ez a végállomás. Később tudtuk meg, hogy a felső villamosvezeték a harcok miatt leszakadt. Villamost sem találtunk. Egy 1-es buszra nagy nehezen feljutottam. A zsúfoltság dacára a vezető csak úgy volt hajlandó elindulni, hogy az indító ellenőr közölte vele addig megy, míg biztonságosnak látja. Szépen eljutottunk a Vérmező elejéig. Csend és nyugalom volt, de a buszvezető megmakacsolta magát, kijelentette, senmi pénzért sem hajlandó továbbmenni. Alig, hogy visszafordult, a vár felől több ágyúlövés vagy aknavető hangja hallatszott. A Gellért térnél átszálltam egy a Szabadság hídon Pestre átmenő buszra. Az is csak a Kálvin térig ment. Messziről feketéllett a kiégett Nemzeti Múzeum. Körülötte tankok álltak. A Sándor utcában hosszan heverték az otthagytott tűzoltótömlők. Az egész látvány megdöbbenítő volt. A Múzeum körüli Keravill kirakata be volt törve, benne az akkor még újdonságnak számító magnetofon üvegszalánkokkal borítva, senki nem vitte el. A Kossuth Lajos utcában orosz tankok voltak magyarokkal és magyar zászlókkal a tetejükön, azt kiabálták: „Ők is velünk vannak!” Ilyet se láttam még! A Rákóczi úton a Verseny áruháza előtt nagy csoportosulás, egy kiskatona keze vérzett. Fentről ÁVÓ-sok kőzigránatot hajítottak le, a katona a gyutacsot

1956. november 3.

Budapest, József körút 5. „Szabad Nép” székház (Horváth Péter felvételei)

József körút 86. – Üllői út sarok

József körút – Üllői út sarok

József körút 70–74.

József körút 84. sarok

kicsavarta, az a keze közelében robbant. A Rókus kápolna előtt kékruhás folyamőrök futkos-
tak, lövöldöztek. A Dohány, Kazinczy, Wesselényi utcán át eljutottam az Akácfa utcai mun-
kahelyemre. Ott már pesti kollégáim fogadtak. Szemben egy üres telek volt. Mikor nyitottak,
a Klauzál utcai épületről géppisztolysorozatot kaptak. Szerencsére senki sem sérült meg.

Az előbb említett orosz tankok tömeg kíséretében vonultak a Parlamenthez. Az emberek
Nagy Imrét akarták látni és hallani. Egyszer csak a körülöttük lévő épületek tetejéről géppus-
kasorozatot eresztettek a több ezres tömegre. Pillanatok alatt több száz sebesült és halott zu-
hant a földre. Egy munkatársunk iszonyodva számolt be az ott törtétekről. Vérző, haldokló
emberek kétségbeesetten próbáltak menedéket keresni. Az orosz tankok viszonozták a tüzet.
A lövöldözés 15-20 percig tartott. Az ijedtség óriási volt, mindenki menekült, amerre látott.

Munkahelyemre vállalatunk központjából telefon jött: aki tud, menjen haza!

A Nagykörút és Rákóczi út kereszteződésében megpróbálták feldarabolni a ledöntött és
odavonszolt Sztálin szobrot.

Érdekes volt ez a forradalom! Az emberek sétáltak, ha lövés dördült beugrottak egy-egy
kapu alá, majd folytatták útjukat, mintha semmi sem történt volna. Az ablakokba kitétték a
rádiókat. Hallottam, hogy híres sportriporterünk közli a Parlamentből, hogy a Himnusz
hangjai mellett foszthák ki az éjjel-nappali KÖZFÉRT-et. Odalépve láttam, hogy a betört kira-
katban a fekete tálcáról hiányoznak a krémesek, de helyükön ott volt a pénz. Ilyen hitelesek
voltak az információk!

A Rákóczi úton a füstös, kiégett Divatcsarnok szomorú látványa fogadott. A Keleti pálya-
udvar teljesen üres, kihalt volt. Se utas, se vasutas. Vissza a Rákóczi úton. A közúti forgalmat
nyugodtan motorozó pár produkálta. Természetesen csak gyalog közlekedtünk. Újabb gép-
pisztolysorozat, ugrás a Nemzeti Színház bejárata alá. Majd irány gyalog Kelenföld. Har-
mincévesen ez nem okozott gondot.

Október 27-én, 29-én és 31-én próbáltam szintén bejutni a munkahelyemre. Megnéztem,
hogy mi a helyzet, beszélgettünk a munkatársaimmal, érdeklődtünk, majd hazamentünk.

Otthon állandóan hallgattuk a rádiót, figyeltük az eseményeket. A róplapokat olvastuk,
amelyeket repülőkről szórtak le. A hároméves kisfiam meg is jegyezte: „visszafordult a repü-
lőgép”. A rádió mindig becsapott bennünket. Szerintük rend és nyugalom volt. Amikor jött
egy vonat, akkor felszálltunk rá és próbáltunk Pestre jutni. Végre szabad, nagyon boldog, fel-
szabadult napok következtek. Azt hittük, hogy hazánk végképp visszanyerte szabadságát,
függetlenségét.

Bár sokszor nem is értettem meg mindent abból, ami körülöttem történt, de éreztem, hogy
fontosak, hogy meg kell örökíteni. Ezért amikor Pestre indultam dolgozni, magammal vittem
a fényképezőgépet is. November 3-án alig hagytuk el vonattal Budaörsöt, mikor megdöb-
benve láttam az Őrmező előtti Dobogó-domb nyugati oldalán a félig beasott, korszerű szovjet
páncélosok sokaságát. Valahogy úgy nézett ki, hogy ezek nem haza készülnek. A munkahe-
lyemen – ahová még mindig gyalog kellett bemenni – azt mondták, rémképeket látok, hiszen
tárgyalások kezdődnek a szovjet csapatok végleges kivonulásáról. Ennek végső határideje
1957. január 15-e lesz.

A munkahelyemen jelentkeztem a szokásos módon, majd feszült várakozás következett.
Előkészületeket tettünk a Kossuth-címer sokszorosítására, hogy kirakatainkban is kifejezzük
nemzeti öntudatunkat. Telefonon utasítás jött a vállalat központjából, hogy a dolgozók a
munkaidő vége előtt hazamehetnek. De hétfőn, november 5-én mindenki időben vegye fel a
munkát, mert az egész ország területén megindul az élet, visszaáll a normális munkarend.
Ekkor munkahelyemről, az Akácfa utcából elindultam zsebemben a kisfilmes Super Dollina
fényképezőgéppel. A Nagykörút–Rákóczi út kereszteződésében már nyoma sem volt a
Sztálin szobor széttörtött maradványainak.

Az első fotót a Rákóczi út sarkán készítettem, akkor még ezen az épületen csak egy-két sé-
rülés látszott, ezért tovább nem is foglalkoztam vele.

A József körút elején, az akkori Szabad Nép székházánál felfigyeltem arra, hogy az embe-
rek milyen ötleletesen verték le a felesleges betűket a Szabad Nép szavakból és maradt kifejező-
en A Nép szókapcsolat. Az egész forradalmat jellemezték a hasonló tettek. A levegőben volt a
szabadság, azt hittük, hogy minden jó lesz, más lesz ezután.

Az épület alsó részében árusították a párt kiadványait. Ezeket éggették el az emberek az ut-
cán: a felvételen jól látszik a sok hamu.

A József krt. 46. szám előtt felállították a „Corpus“-t („Corpus a Nagykörúton”). Egy ilyen kép található az *Egy népfelkelés dokumentumaiból* című könyv 100. oldalán is, de ott már tömeg nélkül, és a döglött liba is hiányzik a lába elől. Az óra és a rohamsisak jól jelképezte a szovjet katonát. A tömeg is bizonyítja, óriási sikere volt. Lépten-nyomon ilyen békés tömegekbe lehetett botlani. Mindenki örült, felszabadult és vidám volt.

A Köztisztasági Vállalat takarította a romokat. Mindenki nézelődik békésen, szemléli az cseményeket, türelmesen várják, amíg elvontatják a teherautót. Milyen éles a kontraszt: minden csupa rom, szétfeltört ablakok és mégis az emberek elégedettek, mosolyognak. A felvételek kifejezik a békés, az élet újraindítására készülő hangulatot is.

Az utca végére érve összecsuksztam a fényképezőgépet. Húsz felvétel készült el. Alig vártam, hogy hazaérjek és előhívjam őket. Kíváncsi voltam, hogy mit őriz meg a papír azokból a megdöbbentő pillanatokból, amiket láttam és átéltem. A feleségemmel néztük végig este a képeket és beszélgettünk a történetekről. November 4-én értesültünk a rádióból a megszállásról, tudtam, hogy nagy baj történt. Eldugtam a filmet és a képeket is, még újfel sem mertük elővenni. November 17-én felvettem a munkát, mert különben megszüntették volna a munkaviszonyomat. Jártunk dolgozni és mélyen hallgattunk a történetekről. Később egy albumot is összeállítottunk, de még a gyerekeknek sem mutogattuk. Féltünk attól, hogy a képen szereplőket felismerik és megbüntetik.

Csak a rendszerváltás után vettem elő a képeket itt, Bicskén. A művelődési házban, a könyvtárban és az általános iskolában szerepeltek kiállításon. A kiállításra is én hívtam elő és nagyítottam ki a felvételeket a házi laboromban.

Horváth Péter

MAGYAR EMLÉKEKÉRT A VILÁGBAN KÖZHASZNÚ EGYESÜLET

Előadások, találkozók a Magyar Kultúra Alapítvány Székházába
(1014 Bp. Szentháromság tér 6.)

OKTÓBER

12. (csütörtök) 17.00 óra (Budavár terem) *Ausztrália Magyar Baráti Körével közös rendezvény.*

A forradalom emigrációja, emlékhelyei és irodalma az angolszász világban. Ea.: *Dr. Frank Tibor* az Angol-Amerikai Int. igazgatója (az egyesületi tagság, a Kör ausztráliai, amerikai vetített képeivel). Közreműködik: *Magyar Zsófia*.

24. (kedd) 18.00 óra (Deák terem) **Orvostanhallgatók és orvosok forradalomban.** Ea.: *Dr. Missura Tibor* (St. Gallen) és *Baltás Piri László* író. Mécsesgyújtás *Józsa Judit* keramikus-szobrász Tóth Ilonát ábrázoló alkotása előtt.

NOVEMBER

7. (kedd) 18.00 óra (I. előadóterem) **Pongrácz Gergely** bajtársai és emlékezete Latin-Amerikában. Dél-Amerika irodalma 1956-ról, a magyar emigráció és emlékművei. Ea.: *Dr. Benyhe János* és *Szönyi Ferenc* volt braziliai és argentinai nagykövetek – az egyesületi tagság vetítésével. Közreműködik: *Magyar Zsófia*.

14. (kedd) 17.00 *Budavári Triznya Körrel közös rendezésben. Diákok, katonák, munkások és mérnökök a szabadságharcban* (Corvin terem). Ea.: *Szalay Róbert*, a forradalom katonája. Szólnak még: volt diákok, munkások... Vendégünk: *Szönyi Zsuzsa* és *Dr. Szent-Iványi Edit*, a „Műgyém 1956” Alapítvány képviselője. Közreműködik: *Csabai János* rendező és *Pregitzer Iruzsina* művésznő.

21. (kedd) 18.00 óra (Budavár terem) **Festészetünk világhírű alkotói – MS mester emlékezete.** Vendégünk: *Mojzer Miklós*. Bevezetőt mond: *Herczeg Renáta* (MÉVI. tag) művészettörténész.

28. (kedd) 18.00 óra **A keresztény-szociális mozgalmak polgári üldözöttei; meghurcolt papok, szerzetesek 1956 előtt és után.** Ea.: *Dr. Kovács Tibor* a Schiller-Institut magyaró-i igazgatója és lőtszletendő *Kuklai Antal*, közsziöntöt mond: *Dr. Beer Miklós* a Váci Egyházmegye püspöke.

DECEMBER

5. (kedd) 18.00 óra **Eljindultam szép hazámból... „Bartók emlékhelyek a világban”** (a tagság előadása és kiállításának megnyitója). A kiállítás a *MEVE tagságának* és *Steiner Józsefné* gyűjtőnek fotódokumentációs és filatélnai tárlata (megtekinthető dec. 19-ig), majd rövidfilm-vetítés egy londoni Bartók-tábla avatásáról.

12. (kedd) 18.00 óra **Magyar emlékek Britanniában (III.) „A Dunától a Tengeréig”** – London és környéke magyar emlékhelyei... (Egy 56-os emléktábla a londoni Lengyel-ház falán). Film- és könyvbemutató. Előadó: *Messik Miklós*.

19. (kedd) 17.00 óra **Elszakított magyarok karácsonya...** Karácsonyi (évszáró) irodalmi estünk a *Budavári Triznya Körrel* közös rendezésben. **Válogatás a határon túli 1956-os karácsonyi írásokból és emlékhelyek képeiből.** Előadó: *Szőcs Géza* író. Közreműködik: *Bánffy György* Kossuth-díjas színművész. *Ezerkilencszázötvenhat, Te csillag!* címmel *Jónás Csaba* és *Tarics Péter* zenés összeállítása.